

альним потребам і цілям суспільства". Відштовхуючись від цього визначення, соціальну ефективність діяльності торговельних підприємств можна визначити за розміром фонду споживання в розрахунку на одного працівника.

Взагалі проблема визначення ефективності торговельного підприємства та пошуку шляхів її підвищення є складною і такою, що важко формалізується. Адже будь-яке підприємство – це складна система, яку важко спростити, не втративши при цьому її істотних характеристик. Тому сподіватися, що можна дістати просту й легко зрозумілу схему аналізу, яка давала б змогу отримувати бажаний результат в усіх випадках, було б не зовсім правильно.

Література

1. **Економічна** енциклопедія: у 3-х томах, т. 1/ Редкол.: С.В. Мочерний. – К.: ВЦ "Академія", 2003. – 953 с.
2. **Осовська Г.В.** Основи менеджменту: Навч. пос. для студентів ВНЗ. – К.: Кондор, 2003. – 556 с.
3. **Економіка** підприємства. Навч. пос./ А.В. Шегда, Т.М. Литвиненко, М.П. Нахаба та ін., за ред. А.В. Шегди. – 2-ге вид. – К.: Знання-Прес, 2002. – 335 с.

УДК 336.76:338.2

Доц. О.Ю. Носов, канд. екон. наук. – Львівська КА

ПРОБЛЕМИ СТАБІЛЬНОЇ ВАРТОСТІ ГРОШЕЙ ТА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МАКРОЕКОНОМІЧНОЇ РІВНОВАГИ

Розглядаємо проблему стабільної вартості грошей та забезпечення макроекономічної рівноваги, а також проблему антиінфляційної економічної політики.

Assist. prof. O. Yu. Nosov – L'viv commercial academy

The problems of cost money and macroeconomics balance

The article analyzes problems of cost money and macroeconomics balance and problems antiinflation economic politics.

Проблема макроекономічної стабільності в ринкових економіках тісно пов'язана зі стабільністю національних грошей та їх купівельною спроможністю. Заходи зі стабілізації монетарної сфери у складі державної економічної політики у сучасних ринкових економіках мають пріоритетне значення. В Україні тривалий час у проведенні трансформаційних перетворень головна роль належала заходам зі стабілізації гривні, що визначило основний напрям економічних реформ. Пошук механізмів взаємодії вартості грошей та макроекономічної рівноваги має теоретичне і практичне значення.

Проблема взаємодії стабільності вартості грошей та макроекономічної рівноваги мають широкий діапазон теоретичних підходів, які є складовими більшості сучасних моделей державного регулювання економіки. Аналіз основних підходів до використання монетарних чинників у макроекономічній стабілізації охоплює широкий спектр проблем, пов'язаних з регулюванням купівельної спроможності грошей та антиінфляційними заходами. Порівняння основних концептуальних розходжень та практики стабілізаційних заходів спроможне сприяти вдосконаленню механізмів регулювання української економіки.

Стабільність вартості грошей пов'язана з макроекономічною стабільністю. В умовах стабільності економіки вартість грошей пов'язують зі стабільними цінами або стабільною купівельною спроможністю грошей. Порушення макроекономічної рівноваги супроводжується коливаннями цін. Для сучасних ринкових економік цінова стабільність пов'язана з довгостроковою рівновагою грошового ринку. Центральні банки у випадку незначних відхилень від стану рівноваги мають змогу здійснювати, коригуючи, операції на відкритому ринку.

У системі пріоритетів регулювання монетарної сфери існують концептуальні розмежування щодо напрямку і характеру державного втручання. Для прихильників державного активізму масштаби і напрями регулювального впливу пов'язані з використанням широкого діапазону монетарних методів та інструментів подолання економічної нестабільності.

З позицій чисельних прихильників ліберальної економіки регулювальні заходи держави є чинником дестабілізації. М. Фрідмен підкреслював, що стабільність грошей є основою монетаризму, проте ця стабільність має забезпечуватися ринком [11].

Стабільність національних грошей, як визначальна ціль монетарної політики, є, можливо, єдиною точкою у системі наукових досліджень, стосовно якої відсутні концептуальні розходження. Стабільність цін є однією з основних макроекономічних цілей, яка полягає в тому, що рівень інфляції є настільки незначним, що не чинить впливу на прийняття економічних рішень.

Значною мірою стабільність цін пов'язана з рівністю реальних та номінальних цінових значень. Номінальні значення вартості грошей включає їх поточну оцінку і, таким чином, включає інфляцію. Реальні цінові значення враховують інфляційний вплив і дають можливість "очищати" номінальні значення від впливу зростання цін.

Саме реальна процентна ставка визначає поведінку суб'єктів економіки на грошовому ринку і дає змогу більш точно вимірювати вартість грошей. Відомий монетарист І. Фішер запропонував рівняння, яке стало широко використовуватися для визначення впливу інфляції. Рівняння Фішера показує, що номінальна процентна ставка (i) дорівнює реальній процентній ставці (i_r) плюс сподіваний темп інфляції (Π^c) [10]:

$$i = i_r + \Pi^c.$$

Згідно з кейнсіанським підходом процент є грошовим явищем, відображає взаємодію пропозиції і попиту на гроші. Пропозиція грошей є ендегенним процесом, що формують центральні банки. Попит на гроші формують мотиви: спекулятивний, трансакційний, перестороги. Гроші є частиною портфеля, куди входять інші фінансові активи. Процент у кейнсіанстві є платою за відмову від ліквідності. Ставка процента за всіма фінансовими активами прагне до вирівнювання і за механізмом формування є ринковою.

Монетаристи успадкували від представників класичної теорії погляд, згідно з яким ставкою процента є явище реальної економіки, тому норма прибутку від фізичних та фінансових активів має тенденцію у довгостроковому періоді до рівноваги.

У сучасних західних підручниках викладання теорії процента обмежується або теорією переваги ліквідності, згідно з якою норма процента визначається співвідношенням попиту і пропозиції грошей та цінних паперів, або теорією позичкових фондів, згідно з якою ставка процента визначається співвідношенням сукупної пропозиції позичкових фондів і попиту на них. Однак, для досягнення загальної макроекономічної рівноваги процент, це одночасно і нагорода за очікування, і показник доходу на капітал, і компенсація за відмову від ліквідності [1]. Досвід центральних банків сучасних ринкових країн свідчить, що головною метою політики центрального банку є утримання у певних межах короткострокової процентної ставки (the short-term money market rate).

Процентні ставки міжбанківського кредитного ринку є загальновизначним макроекономічним індикатором. На міжбанківському ринку кредитів визначається вартість грошей, тобто його ставки є вагомим макроекономічним індикатором.

У табл. показано динаміку процентних ставок на міжбанківському ринку України за наданими кредитами, які свідчать про їх коливання і відсутність стабільності.

Табл. Процентні ставки на міжбанківському ринку України за наданими кредитами (середньозважені ставки в річному обчисленні, %) [2]

Період	Усього	у тому числі	
		у національній валюті	в іноземній валюті
1998	38,0	40,4	10,1
1999	31,2	48,1	5,2
2000	14,0	18,4	6,2
2001	14,8	17,4	5,9
2002	4,7	5,6	3,0
2003	6,4	8,2	3,7
2004	3,5	6,7	2,0
2005	3,5	5,0	2,0
2006	4,0	3,7	4,1

Ринкові процентні ставки формуються на міжбанківському грошовому ринку, який використовують банки для балансування своєї поточної ліквідності. Позики на міжбанківському ринку є короткостроковими та незабезпеченими, що значно спрощує процедуру їх отримання. Позики на міжбанківському ринку можуть отримувати банки з високою репутацією.

Процентні ставки, які формуються на міжбанківському грошовому ринку, є базовими для формування всієї системи процентних ставок. На основі міжбанківської процентної ставки комерційні банки визначають власну базову процентну ставку (prime rate).

Стабільність вартості грошей у ринкових економіках є пріоритетною ціллю грошово-кредитної політики центральних банків. Проте, для досягнення стабільності грошей визначилися і певні концептуальні розходження між ФРС (Федеральною резервною системою) та ЄЦБ (Європейським центральним банком).

При формуванні стратегічної грошово-кредитної політики ЄЦБ за основу взято її німецьку модель. Головним принципом було визначення підтримання стабільності низьких цін.

Визначальною ціллю ЄЦБ є підтримання щорічних темпів інфляції в межах 0-2 %. Такі цілі, як зростання зайнятості та стабільності економіки мають підпорядковану роль. Навпаки, у США до визначальної цілі ФРС належать досягнення максимальної зайнятості стабільних цін і помірних довгострокових процентних ставок. У німецькій моделі використовуються норми мінімального резервування, усереднення цих норм і рідкісних операцій на відкритому ринку з метою згладжування коливань у ліквідності в банківській системі та стабілізації процентних ставок [7].

Динаміка реальних та номінальних процентних ставок здебільшого є взаємопов'язаними. Проте, досвід США та інших розвинених країн свідчить, що реальні і номінальні процентні ставки можуть змінюватися в різних напрямках. У 70-х рр. XX ст. у період кризи кейнсіанських методів регулювання реальні процентні ставки були незмінними або навіть знижувалися, а їх номінальні значення були високими [6].

Суб'єкти економіки підсумку орієнтуються на реальні значення процентних ставок. Проте, їхні високі номінальні значення мають негативний психологічний вплив і породжують певні інфляційні очікування. Зближення номінальних процентних ставок до реальних є чинником стабілізації грошового ринку.

У ст. 99 Конституції України визначено, що головним завданням НБУ є забезпечення стабільності грошової одиниці. У ст. 1 Закону України "Про національний банк" визначено, що стабільність грошової одиниці є монетарною передумовою для економічного зростання і підтримання високого рівня зайнятості. Стабільність цін пов'язують з таким низьким рівнем інфляції, що вона не має істотного впливу на прийняття економічних рішень.

У проблемі забезпечення стабільності грошової одиниці важливим є розмежування понять, які є за своєю суттю різними, але в реаліях української економіки вживаються як синоніми. Традиційно стабільність української гривні ототожнюється з курсовою стабільністю, і всі заходи НБУ спрямовані на підтримання обмінного курсу щодо долара США. Про результативність регулювальних заходів НБУ свідчить те, що з часу запровадження гривні у 1996 р. вона знецінилася стосовно долара США до 2005 р. майже в три рази з 1,8 грн./USA до 5,3 грн./USA.

У сучасних умовах вважається закономірним поступове підвищення обмінного курсу національної валюти – гривні – щодо долара США, що зменшить обсяги експорту. В умовах, коли реальний купівельний курс українських грошей знижений у 5,16 раза, цей напрям регулювального впливу повинен мати довгостроковий характер [3].

В Україні ціллю тактичного регулювання тривалий час використовується обмінний курс національної валюти. За своїми функціональними завданнями НБУ має можливість впливати тільки на досягнення тактичних або проміжних цілей, які мають узгоджуватися. Досягнення стратегічних у сучасних розвинених країнах тактичні цілі центральних банків переважно пов'язані з ціновою стабільністю та кількісними параметрами грошової маси. В економіках передового типу відсутні однозначні підходи до вибору цільових орієнти-

рів монетарної політики, що обумовлене широкою диверсифікацією трансформаційних економік. Так, у перехідних економіках для визначення проміжної цілі використовують: обмінний курс, валютний коридор, монетарну базу, широкі гроші, грошові агрегати М1, М2 та М3. Як допоміжні індикатори можуть використовуватись поряд з пропозицією грошей (М1, М2, М3) процентні ставки, міжбанківська ставка, інфляція, бюджетний дефіцит, поточний рахунок.

У сучасних ринкових економіках стабільність грошової одиниці переважно інтерпретується через цінову стабільність. У багатьох випадках цінова стабільність знаходиться в тісному кореляційному зв'язку з курсовою стабільністю, але між ними є розходження, обумовлені рівнем розвитку національної економіки та масштабами інтеграції у світові економічні процеси.

Цінова стабільність є визначеним пріоритетом при запровадженні монетарної політики стосовно євро, яку проводять країни ЄС. У США досягнення цінової стабільності підпорядковано пріоритетам забезпечення зайнятості та економічного зростання.

Проблеми курсової стабільності акцентуються країнами перехідними економіками, економіки яких залежать від кон'юнктури світових ринків. Досягнення рівноваги грошового ринку, визначення вартості національних грошей пов'язано з забезпеченням стабільності грошової одиниці та макроекономічною стабільністю. У функціонуванні грошових систем інтегруються складна система взаємозв'язків, обумовлена впливом зміни пропозиції грошей на вартість грошей, і досягнення макроекономічної рівноваги.

Стабільність економіки пов'язують зі стабільними цінами, а також стабільною купівельною спроможністю грошей. Порушення макроекономічної рівноваги супроводжується коливаннями ціни грошей або процентних ставок. Процентні ставки міжбанківського ринку є загальновизнаним індикатором макроекономічної рівноваги. Проте, в більшості ринкових країн процентні ставки є тільки проміжним цільовим орієнтиром, що підпорядковані ціновій стабільності, які розглядаються в ширшому плані і ототожнюються з макроекономічною рівновагою. В Україні головним завданням монетарної політики визнають забезпечення стабільності грошової одиниці, проте її досягнення ще не збалансоване з механізмами досягнення макроекономічної рівноваги.

Література

1. Блауг М. Экономическая мысль в ретроспективе. – М.: Дело, 1994. – 20 с.
2. Бюлетень Національного банку України. – 2007, № 5. – 97 с.
3. Гальчинський А. Макроекономічні та монетарні передумови політики зростання// Вісник НБУ. – 2004, № 8. – С. 6-8.
4. Гальчинський А. Теорія грошей. – К.: Основи, 1999. – 144 с.
5. Долан Э. Дж., Домненко Б. Economics. – М.: Лазурь, 1994. – 282 с.
6. Долан Дж. Э., Кэмпбелл К.Д., Кэмпбелл Р. Дж. Деньги, банковское дело и денежно-кредитная политика. – М.-Л.: Лесн. пром-сть, 1991. – 352 с.
7. Кравець В.М., Кравець О.В. Західноєвропейський бізнес. – К.: Знання-Прес, 2003. – 421 с.
8. Миль Дж. С. Основы политической экономии. – М.: Прогресс. – 1980, т. 2. – 206 с.
9. Мишкін Ф.С. Економіка грошей, банківської справи і фінансових ринків. – М.: Основи, 1998. – 236 с.
10. Фишер Н. Покупательная сила денег. В кн.: Деньги. – К.: Украина, 1997. – С. 258-295.
11. Фридмен М. Если бы деньги заговорили. – М.: Дело, 1998. – 126 с.